

Finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostního práva na fyzickou integritu (ČÁST PRVNÍ)

Autoři: JUDr. Adam Doležal, LL.M., Kabinet zdravotnického práva a bioetiky, Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i., Mgr. Hana Kameníková

Abstract: The purpose of this essay is to introduce a philosophical foundation into the ideas relating to financial satisfaction in the case of interference with personal rights, especially with respect to those of the interferences, which have a form of interferences with a physical integrity of a man. The article raises several questions, to which it wants to find answers, or merely outline potential considerations, which should be dealt with by both judges, as well as legislators during interpretation and development of legal rules regulating protection of personal rights and prospective financial satisfaction.

The authors are partly concerned with a historical perspective, partly with the comparison of individual regulations in the Czech legal order and furthermore with the comparison of foreign regulations, of course, with respect to recent legal literature and judicial decisions.

In the conclusion, especially individual systematic deficiencies should be emphasized, as well as considerations, in what direction the designed law should proceed.

Key words: financial satisfaction, personal rights, physical integrity, tort law

Úvod – nastolení otázky

Co se týče finanční satisfakce v případě zásahu do osobnostních práv, lze na ni nahlížet z několika úhlů pohledu. Jako primární se jeví otázka, zda je finanční satisfakce vzhledem k osobnímu charakteru osobnostních práv vůbec správně zvoleným regulačním prostředkem, či zda normativní právní systém by neměl uvažovat v rámci vyváženosti prostředků pouze o kompenzaci spočívající v morální satisfakci.

Dá se předpokládat, že existence úpravy relativní satisfakce v českém právním řádu je správná i vzhledem k tomu, že ostatní demokratické právní řády tuto možnost vzniku nového finančního nároku v případě porušení subjektivního osobnostního práva umožňují. Nicméně aby tato vědecká analýza byla korektní, nelze presumovat výsledky na základě platného práva, ale je zcela legitimní vycházet z teoretických východisek a významu předmětné úpravy, a na základě těchto předpokladů znovu zhodnotit stávající právní úpravu.

Předpokládáme-li, poněkud idealistickou tezi, „že každé právní normě je implikován společenský účel, jímž je dosažení určitého žádoucího stavu“¹, pak je namístě přemítat nad účelem a společenskou funkcí ustanovení, která ukotvují princip finančního zadostiučinění (§ 13 odst. 2 a 3 v současném OZ), neboť právo „je lidským konstruktem vytvořeným za účelem dosažení určitých cílů.“²

Knap v této souvislosti mluví o účelech bližších a vzdálených. Bezprostředním účelem je „zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, tj. nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby.“³ Vzdálenějším účelem této úpravy je pak prevence.

Co se týče zmírnění nepříznivých následků je otázkou, zda - vzhledem k tomu, že zásah do fyzické integrity je materiálně nevyčíslitelný - je peněžitá satisfakce korektní.

Funkce deliktního práva /tort law/

V tradiční zahraničně-právní literatuře se obecně rozlišují zejména tři funkce deliktního práva⁴ – jeho korektivní funkce (pod níž u nás zahrnujeme zejména funkci restituční a satisfakční), preventivní funkce a reparační funkce. Tyto funkce odrážejí některá zvláštní pojetí spravedlnosti tak, jak jsou chápána v recentní právní filosofii.

¹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 248 s. ISBN 80-7179-028-1., s. 33

² CALABRESI, Guido, *Concerning Cause and the Law of Torts*, citováno podle POSTEMA, Gerald a kol., *Philosophy and the Law of Torts*, Cambridge University Press, 2001, s. 139.

³ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. IV. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2004. 435 s. ISBN 80-7201-484-6, s. 180

⁴ Obdobně k principům tort law viz. DOLEŽAL, Tomáš, Kompenzační schémata v případě odpovědnosti zdravotnických pracovníků za škodu na zdraví. *Právník*. Roč. 150, č. 10 (2011), s. 990 a násl. ISSN 0231-6625

Jedním z těchto směrů je směr vyzdvihující kompenzační spravedlnost „compensatory justice“. „Z tohoto úhlu pohledu na spravedlnost je vyžadováno, aby vzniklé ztráty, které jsou nezasloužené nebo z morálního hlediska závadné, byly kompenzovány. Takto uvedené pravidlo však bohužel nedostatečně osvětluje praktickou aplikaci deliktního práva, protože zachycuje pouze ideální distribuování výhod /benefits/ a zátěží /burdens/ a nelze tak jednoduše aplikovat na jiné právní události než jsou lidská jednání; lidské jednání je tak esenciálním komponentem pro kompenzační schéma. Kompenzační spravedlnost tak lze v podstatě chápat jednoduše jako distributivní spravedlnost aplikovanou za speciálních sociálních podmínek.“⁵

Druhou rovinou jsou pak teorie, které upřednostňují spravedlnost restorativní. Podobně jako v teorii trestního práva i v oblasti deliktního práva vychází tato teorie z utilitaristických morálních východisek, resp. spíše z jejich konsekvencialistických variací. Je nasnadě, že pro jednu stranu kritiků je závažným nedostatkem její základ spočívající v empirickém hodnocení činů. Tito teoretici pak argumentují, že „striktně empirické poznatky kauzality, které leží v srdci této teorie, nejsou dostatečně závažné, aby mohly být rozhodujícím kritériem pro stanovení toho, komu budou „přičítány“ škody, které vzniknou na základě sociálních interakcí. Za druhé - restituční teorie podřazuje rozhodování soudů ve sporech zcela pod křídla distributivní spravedlnosti. Princip restituce je proto pravděpodobně pouze relativně triviální implikací distributivní spravedlnosti, a drží justici jako rukojmí v zaběhnuté linii tak, aby vykonávala rozhodnutí v odpovědnostních sporech podle hodnocení dosavadního status quo.“⁶

Třetím úhlem pohledu na genezi a justifikaci deliktního práva se nalézá v tzv. škole „korektivní spravedlnosti“. Tato linie vychází z toho, co bývá tradičně nazýváno jako „komutativní spravedlnost“ – spravedlnost vznikající mezi jednotlivými osobami na základě jejich obchodů, směny a interakce.

„Jak již bylo zmíněno, korektivní spravedlnost je jedním ze dvou dominantních teoretických přístupů k teorii současného deliktního práva. Druhým přístup je tzv. přístup zákona a ekonomiky /law and economics/. Každý z nich má řadu argumentů, které mají ospravedlnit svou nadřazenost nad druhou stranou. Ve prospěch korektivní spravedlnosti mluví zejména argument, že tato teorie poskytuje patrně více přesvědčivé vysvětlení pro požadavek kauzality, než dokáže teorie law and economics. ... Pro teoretiky korektivní spravedlnosti, se nabízí přesvědčivější obrana pro kauzalitu, neboť ta „je přetrvávajícím požadavkem deliktní odpovědnosti skrze století.“ Nutí nás spatřovat kauzalitu jako integrální součást „jednoduché normativní koncepce, která zahrnuje žalobcovu újmu a

⁵ POSTEMA, Gerald J., *Introduction: Search for an Explanatory Theory of Torts*, in *Philosophy and the Law of Torts*, edited by POSTEMA, Gerald J., Cambridge Studies in Philosophy and Law, 2001, s. 8

⁶ POSTEMA, Gerald J., *Introduction: Search for an Explanatory Theory of Torts*, in *Philosophy and the Law of Torts*, edited by POSTEMA, Gerald J., Cambridge Studies in Philosophy and Law, 2001, s. 9

žalovaného zavinění,“ spíše než část „instrumentalistické redukce deliktního práva na nepochopitelnou tříšť rozporuplných účelů.“⁷

Souhrn principů deliktního práva lze shrnout slovy významného teoretika odpovědnostního práva Tonyho Honorého. Systémem deliktního práva /tort law system/ se stát pokouší redukovat negativní následky tím, že některé individuální zájmy ukotvuje v právním řádě jako „práva“. Držiteli těchto práv je objektivním právem přidělena moc k ochraně jeho subjektivních práv a případně i oprávnění získat kompenzaci v případě porušení těchto práv. Efektivitu zajišťuje stát prostřednictvím soudního, případně jiného vynucování těchto práv. K zachování morálních principů je do normativních textů vtělena tzv. korektivní spravedlnost, na základě níž ti, kteří bez ospravedlnitelného důvodu způsobili škodu jinému, mají povinnost věci uvést do pořádku, a to i v případě, že nepochybili. V některých případech stačí, že odpovídají za výsledek. Posledními klíčovými pravidly, která taktéž vyplývají z pojmu korektivní spravedlnosti, jsou pravidla vyplývající z principu proporcionality, kdy mezi újmou a sankcí musí být úměra; a pravidlo, podle něhož stát má povinnost a pravomoc určit /jak mocí legislativní, tak mocí soudní/, které zásahy se budou považovat za protiprávní porušení subjektivních práv.⁸

Lze aplikovat principy „tort law“ na zásahy do osobnostních práv?

Je otázka, zda tyto principy deliktního práva tak, jak se v zásadě vytvářely v teorii, lze aplikovat i na zásahy do osobnostních práv. Domníváme se, že ano, neboť principiálně se deliktní právo dotýká i těchto zásahů (a v zahraničí zásahy do osobnostních práv jsou nedílnou součástí deliktního práva/tort law/). Jak bude rozebráno níže, jsme toho názoru, že pojem škoda by v sobě měl zahrnovat i imateriální újmu jako jeho podmnožinu. Ostatně toto stanovisko vyslovili např. i Ústavní soud ve svém ústavním nálezu Pl. ÚS 16/04: *„Ústavní soud v této souvislosti cítí potřebu zdůraznit, že z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného.“*

Nicméně některé rozdíly v oblasti kompenzace újem je potřeba akceptovat a poukázat na ně. V případě satisfakce je nutné uvědomit si, že jejím účelem na rozdíl od reparace a restituce je pouhé zmírnění nepříznivých následků, nikoliv jejich odstranění nebo obnovení původního stavu. Pokud uvažujeme o způsobech, které by měly zmírnit nepříznivé následky a vyvážit tak disproporci mezi

⁷ SCHROEDER, Christopher H. Corrective Justice and Liability fo increasing risks, UCLA Law Review, vol. 37:439, HeinOnline – 37, 1989

⁸ HONORÉ, Tony – The Morality of Tort Law – Questions and Answers, in Philosophical Foundations of Tort Law, ed. OWEN, David G., 1995, Oxford University press, s. 94 a násl.

benefity a negativními dopady, pak se jeví finanční náhrada jako jeden z relevantních prostředků k dosažení tohoto účelu.

Z koncepčního hlediska koncepce je ovšem správně i její subsidiární uplatnění, neboť přednost by měla mít vždy satisfakce morální. To logicky vyplývá z povahy zásahu do integrity osobnosti, neboť větší váhu má právě morální narušení tohoto práva. Nicméně je nepochybné, že v právním státě, jenž je založen na tržní ekonomice, bude běžné, že většina žalob bude požadovat zadostiučinění ve formě peněžní, a nikoliv satisfakci v rovině morální.

Rozdíl v nahlížení na tento institut tak je z tohoto důvodu patrný i z hlediska komparace historických právních pramenů. Lze konstatovat, že finanční zadostiučinění za způsobenou imateriální újmu nebylo v českém právním řádu dlouho upraveno. To je vzhledem k převládající politické ideologii komunismu pochopitelné. Socialistické právo nereflektovalo na finanční satisfakci za způsobení imateriální újmy.

Střední občanský zákoník se osobnostními právy v celku zabýval jen velmi sporadicky, a úprava finanční satisfakce v případě imateriální újmy tak logicky nenašla v systému soukromého práva své normativní vyjádření.

Oproti tomu úprava občanského zákoníku 40/1964 Sb. osobnostní práva upravovala podrobněji, včetně jednotlivých prostředků ochrany osobnosti. Jedním z nich byla i možnost zadostiučinění, ale i tady pouze v morální formě.

Teprve po revolučním roce 1989, kdy nové politicko-ekonomické poměry utvořily prostor pro nové axiologické nazírání na právní řád, pak novelou 87/1990 Sb., *“došlo k přijetí zvlášť důležitého doplňku § 13 OZ, který zavedl – vedle dosavadní morální (nepeněžité) satisfakce – jako další sankci i peněžitou (materiální) satisfakci, za předpokladu, že se jen sama morální satisfakce ukáže nedostatečnou (zákon č. 87/1990 Sb.). Tím se stal – jak začaly poměrně brzy ukazovat již první nabyté praktické zkušenosti – dosavadní systém občanskoprávních sankcí při neoprávněném zásahu do osobnosti fyzické osoby o mnoho účinnější.”*⁹

V moderních státech založených na tradičním tržním hospodářství, kde peníze mají klíčový význam jako hodnotící měřítko pro materiální vyčíslení statků, je na místě využívat i satisfakční funkci peněz. *„Jinak řečeno, není-li shledán žádný důvod chránit nemajetkové zájmy fyzické osoby méně účinněji než její majetkové zájmy, není ani na místě zužovat výčet občanskoprávních prostředků způsobilých k ochraně integrity osobnosti fyzické osoby a tím k ochraně jejího duchovního rozměru.”*¹⁰

Výše uvedená funkce jsou postaveny i na funkcích a principech deliktního práva v Evropě. Koncepčně si nelze než povzdechnout nad současnou nejistotou ohledně používání termínů škoda,

⁹ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. IV. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2004. 435 s. ISBN 80-7201-484-6, s. 55

¹⁰ KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. IV. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2004. 435 s. ISBN 80-7201-484-6, s. 183

újma, imateriální újma, škoda na zdraví, či dokonce i tzv. imateriální škoda, která do současného občanského zákoníku byla zavedena novelou č. 47/2004 Sb., a zavedení jednorázového odškodnění v § 444 odst. 3 občanského zákoníku pro případ smrti.

Tato nejednoznačnost pojmů totiž zatemňuje smysl a funkci deliktního práva jako celku a vytváří rámec dvou diametrálně odlišných institutů škody a imateriální újmy.

Právo na náhradu škody na zdraví /v oblasti nároků na bolestné a ztížení společenského uplatnění/ má totiž charakter práva osobního, podobně jako právo na morální nebo peněžité zadostiučinění, i když předmět plnění má hmotný charakter. Je-li hlediskem nazírání předmět ochrany (lidská osobnost), a nikoliv hledisko předmětu plnění, pak je zřejmé, že „zdraví je ideální stránkou lidské osobnosti bez ohledu na to, k jakému druhu plnění směřuje nárok s tím spojený.“¹¹ Potud se kladení důrazu na materiální hledisko předmětu ochrany pro rozlišení škody od imateriální újmy nejeví jako jednoznačné.

Bylo by proto vhodné si uvědomit, že náhrada škody na zdraví a náhrada imateriální újmy pro zásah do fyzické integrity, jakkoliv se jedná o rozličné právní instituty, plní v právní rovině stejné funkce. Náhrada škody na zdraví při bolestném a ztížení společenského uplatnění /tedy v imateriálních nárocích/ totiž nemůže taktéž směřovat k reparaci ani restituci, ale pouze k finanční satisfakci za způsobenou škodu. Škoda by pak podle názorů autorů této publikace měla být chápána shodně s principy PETL, které stanoví v článku 2:101. jednoznačnou tezi, že „Škoda je majetkovou nebo nemajetkovou újmu zákonem chráněného zájmu.“ Do jisté míry na tento evropský trend reflektuje i nový občanský zákoník.¹²

¹¹ ŠVESTKA Jiří, SPÁČIL Jiří, ŠKÁROVÁ Marta, aj. *Občanský zákoník I, II*. II. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6, s. 172

¹² Návrh nového občanského zákoníku v ustanovení o náhradě škody vychází „ze zdejší tradice, a to i z tradice úpravy v obecném zákoníku občanském, ale s poučením z novějších vývojových trendů, patrných zejména z návrhu Principů evropského deliktního práva (PETL) vypracovaných Evropskou skupinou pro deliktní právo v r. 2005, z vývoje příslušné partie německého občanského zákoníku (§ 823 a násl. BGB), z obsahu občanského zákoníku Québecu (§ 1457 a násl. CCQ) i z návrhu novely rakouského deliktního práva. S přihlédnutím k těmto normativním i nenormativním textům, ale i v návaznosti na tradici starého obecného občanského zákoníku se navrhuje rozejít se zcela s pojetím institutu náhrady škody v duchu primitivního materialismu, podle něhož se poškozenému hradí výlučně škoda majetková.“ (Důvodová zpráva 1137).

Osnova se nicméně z principy PETLU nakonec do jisté míry rozchází: „Osnova sice vychází nadále z koncepce, že se zásadně hradí majetková újma (škoda), zatímco nemajetková újma jen v případech zvlášť dále stanovených, ale případy, kdy poškozenému vznikne právo na náhradu - resp. odčinění - nemajetkové újmy, jsou pojaty dosti široce. Obecné předpoklady vzniku povinnosti hradit škodu však mají platit i pro vznik povinnosti odčinit nemajetkovou újmu. Proto také většina ustanovení tohoto dílu setrvává na pojmu „škoda“ s tím, že totéž platí i pro nemajetkovou újmu, plyne-li z právního řádu povinnost odčinit ji.“ (Důvodová zpráva 1137)

Redaktoři nového občanského zákoníku se tak s terminologickým a zároveň i obsahovým pojetím škody vypořádaly po vzoru chytré horákyňe, imateriální újma tak v novém občanském zákoníku škodou tak trochu je a zároveň není. Obecné ustanovení o škodě tak budou subsidiárně použitelné i na imateriální újmu, která je ovšem něčím jiným než škodou

Totožnost funkce zmiňovaných imateriálních nároků z náhrady škody na zdraví s náhradou za zásah do osobnostních práv má následky, které by se měly projevit i v soudní praxi a které budou rozebírány v druhé části této úvahy.

Podobně jako institut škody má totiž i současné ukotvení finanční satisfakce do právního řádu preventivní funkci.

Zatímco korektivní a reparační funkce odpovídá v případě odpovědnosti metodě, která vynucuje právo *ex post facto*, preventivní funkce může být chápána jako funkce prospektivní. „V širokém kontextu může být prospektivní odpovědnost (*responsibility*) rozdělena do dvou kategorií. Některé typy této prospektivní odpovědnosti směřují k vyprodukování pozitivních následků („produktivní“ odpovědnost) a jiné k prevenci negativních následků („preventivní“ odpovědnost).“¹³

Prevenci jako jeden z účelů ustanovení § 13 odst. 2 o.z. lze chápat jednak jako prevenci generální, jednak i jako prevenci individuální. Jak konstatoval Nejvyšší soud v rozhodnutí 30 Cdo 1096/2009, „relutární zadostiučinění plní především satisfakční funkci, i když úlohu preventivního významu zákonu odpovídajícího a spravedlivého zadostiučinění nelze vylučovat.“

Tato funkce, která má v deliktním právu svůj klíčový význam, bývá často v dualitě svého působení (tj. v působení na konkrétního narušitele a společnost jako celek) rozebírána. Podle jednoho z klasiků právní teorie Jeremy Benthama preventivní funkce má předcházet tomu, aby k jednání, které je nebezpečné a způsobuje újmu, již znovu nedocházelo, přičemž existuje „konkrétní prevence, která je aplikována na delikventa samého; a generální prevence, která je aplikovatelná na všechny ostatní členy společnosti bez výjimky.“¹⁴

Problematická je prevence z hlediska toho, že náhrada imateriální újmy je postavena na objektivním principu, tj. narušitel odpovídá bez ohledu na zavinění, dokonce „pro vznik objektivní soukromoprávní odpovědnosti je za delikt *prima facie* nerozhodné, zda tak původce zásahu učinil *bona fide*, že zásah je po právu.“¹⁵

Vzhledem k tomu, že intelektuální a volní složka lidské mysli nemusí být do jisté míry hybatelem narušení, je pak diskutabilní, nakolik peněžité zadostiučinění naplňuje preventivní funkci. Nicméně to, že se jedná o právem chráněný zájem, může v konečném důsledku působit na opatrnost při jednání a případnějším důslednějším zvažování jednání. Z tohoto hlediska se jeví jako správné zohledňovat jako jedno z hledisek při určování výše imateriální náhrady i míru zavinění narušitele.

¹³ CANE, Peter. *Responsibility in Law and Morality*. Oxford a Portland, Hart Publishing, Oregon.2002, ISBN 1-84113-321-3, s. 31.

¹⁴ BENTHAM, Jeremy. *The Rationale of Punishment*. I. vydání. Londýn: Heward Robert, 1830. Dostupný také z www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/index.html

¹⁵ ELIÁŠ, Karel aj. *Občanský zákoník: velký akademický komentář I. svazek*. I. vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2008. 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7, s. 144

Závěr – vhodnost využití finanční satisfakce

Z výše uvedeného je zřejmé, že kompenzační schémata při zásahu do osobnostních práv budou vycházet právě ze zmiňovaných zásad deliktního práva. Aby ochrana osobnostních práv byla funkční, tak je v některých okamžicích na místě, aby sankce spočívající v porušení těchto práv měla svou odstrašující funkci. Právě zmiňovaná prevenční funkce je jednou z příčin, proč by se v některých případech měla uplatnit i satisfakce peněžitá. V postmoderní společnosti morální újma nemusí být totiž dostačujícím odstrašujícím aspektem, aby se delikvent vyvaroval konání /či opominul konání, které konat má/, které je v rozporu s osobnostními právy zajištěnými zákonem. Je nutné si uvědomit, že odsouzení společností není tak závažným postihem jako tomu bylo v tradičních kulturách, či ve středověké náboženské společnosti.

Z tohoto hlediska se i na základě tzv. korektivní spravedlnosti nutně musí jevit sankce /trest/ proporcionálně vyvážená s poškozením a vzniklou ztrátou. „*Morálním základem pro proporcionalitu je princip distributivní, který vyžaduje, aby sankce nebyla v nepoměru s vážností jednání, za který je ukládána.*“¹⁶

I z hlediska satisfakce je pak v některých případech pochopitelné, že kompenzace čistě v rovině morální nedostatečně odráží společenský účel tohoto právního institutu.

Nicméně je nutné vždy uvažovat, za jakých okolností může být využito satisfakce peněžitého charakteru. Z hlediska jeho funkčnosti je totiž na místě uvažovat, za jakých podmínek se má toto ustanovení aplikovat tak, aby se výkon práva na satisfakci nestal svévolným a soudní moc nerozhodovala bez přihlédnutí k smyslu a podstatě uvedeného ustanovení.

Vzhledem k charakteru osobnostních práv by totiž primárně mělo být přiznáváno zejména morální zadostiučinění, přiznání finančního zadostiučinění je až subsidiárním jevem, který může nastat jako ultima ratio, pokud se morální zadostiučinění nejeví jako dostatečné. Smyslem totiž je zejména morálně kompenzovat způsobenou újmu. V rovině narušení fyzické integrity však často budou následky takového charakteru, že posun k přiznání finanční satisfakce bude zcela oprávněný. V neposlední řadě je totiž nutné přihlédnout i ke kompenzační funkci. I z tohoto hlediska je finanční náhrada zřejmě nejúčinnější, neboť peníze jsou univerzální směnitelnou hodnotou za ostatní majetkové hodnoty.

Existence finančního zadostiučinění v českém právním řádu vyplývá nejen ze současných trendů v moderních právních státech¹⁷, ale má i své filosofické a teleologické opodstatnění. S ohledem na výše uvedené argumenty si tedy dovolueme tvrdit, že existence finančního

¹⁶ HONORÉ, Tony – The Morality of Tort Law – Questions and Answers, in Philosophical Foundations of Tort Law, ed. OWEN, David G., 1995, Oxford University press, s. 94

¹⁷ k evropským trendům v oblasti náhrady imateriální újmy viz. Např. DOLEŽAL, Tomáš, Europeizace právních úprav škody na zdraví a náhrady imateriální újmy. *Právník*. Roč. 146, č. 4 (2007), s. 423-432. ISSN 0231-6625

zadostičinění v případě zásahu do osobnostních práv na fyzickou integritu v právním řádu ČR je, přihlédneme-li k jeho účelu, zcela legitimní a správné.

Poznámka vydavatele:

Další část tohoto článku bude publikována v následujícím čísle časopisu.

Literatura:

BENTHAM, Jeremy. *The Rationale of Punishment*. I. vydání. Londýn: Heward Robert, 1830. Dostupný také z www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/index.html

CANE, Peter. *Responsibility in Law and Morality*. Oxford a Portland, Hart Publishing, Oregon.2002, ISBN 1-84113-321-3

DOLEŽAL, Tomáš, Kompenzační schémata v případě odpovědnosti zdravotnických pracovníků za škodu na zdraví. *Právník*. Roč. 150, č. 10 (2011), s. 987-1003 a násl. ISSN 0231-6625

DOLEŽAL, Tomáš, Europeizace právních úprav škody na zdraví a náhrady imateriální újmy. *Právník*. Roč. 146, č. 4 (2007), s. 423-432. ISSN 0231-6625

ELIÁŠ, Karel aj. *Občanský zákoník: velký akademický komentář 1. svazek*. I. vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2008. 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7

HONORÉ, Tony – The Morality of Tort Law – Questions and Answers, in *Philosophical Foundations of Tort Law*, ed. OWEN, David G., 1995, Oxford University press

KNAP, Karel; ŠVESTKA, Jiří aj. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. IV. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2004. 435 s. ISBN 80-7201-484-6

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 248 s. ISBN 80-7179-028-1.

POSTEMA, Gerald a kol., *Philosophy and the Law of Torts*, Cambridge University Press, 2001

SCHROEDER, Christopher H. Corrective Justice and Liability fo increasing risks, *UCLA Law Review*, vol. 37:439, HeinOnline – 37, 1989

ŠVESTKA Jiří, SPÁČIL Jiří, ŠKÁROVÁ Marta, aj. *Občanský zákoník I, II*. II. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6